

VIRTUALI EKSKURSIJA PO

VU BIBLIOTEKĄ IR ARCHITEKTŪRINĮ ANSAMBLĮ

**Dalyviai:
III, IV klasių mokiniai,
2020 m. gruodžio 3 savaitė**

Centrinės bibliotekos pastatų ansamblio bendras pristatymas

Vilniaus universiteto biblioteka (toliau – VU biblioteka) – seniausia ir turtingiausia Lietuvos biblioteka, reprezentuojanti universitetą ir visą šalį.

Biblioteka buvo įsteigta kartu su Vilniaus jėzuitų kolegija 1570 m. Tai viena iš nedaugelio Europos bibliotekų, iki šiol veikiančių tuose pačiuose pastatuose, kuriuose ir buvo įkurta. Todėl biblioteka garsėja savo istorinėmis salėmis, puošniais interjerais bei išskirtiniais eksponatais ir kultūros vertybėmis.

Bibliotekoje saugomos kultūros paveldo retenybės: seniausia Lietuvoje esanti spausdinta knyga, Rabano Mauro (780–856) inkunabulas „Opus de universo“ (Strasbourg, 1467) ir vienas iš dviejų pasaulyje išlikusių pirmosios lietuviškos knygos Martyno Mažvydo (1510–1563) „Katekizmo“ egzempliorių.

Bibliotekos kiemas

Bibliotekos kiemas yra viena seniausių VU architektūrinio ansamblio dalių. Pradėjęs formuotis XVI a., šiuolaikinę išvaizdą jis įgavo XIX a. Ankstesniu laikotarpiu, XVII–XVIII a., tai buvo uždaras ūkinis universiteto kiemas. Jo gilumoje – trijų aukštų universiteto bibliotekos pastatas. Jėzuitų laikais apatiniame aukšte veikė jėzuitų vienuolyno refektorijus (valgomasis). Į jį veda bibliotekos paminklinės durys, skirtos pirmajai lietuviškai knygai paminėti.

Pietiniame kiemo korpuse yra seniausias universiteto ansamblio pastatas. Jame (4–5 aukštuose) 1753 m. buvo įkurta astronomijos observatorija. Pagrindinė pastato puošmena – tapytojo Ignoto Egenfelderio 1772 m. sukurtos freskos, vaizduojančios matematinius ir astronominius prietaisus.

1964 m., minint lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio (1714–1780) 250-ąsias gimimo metines, pirmo aukšto arkose pastatyta skulptoriaus Konstantino Bogdano (1925–2011) sukurta poeto skulptūra.

Pastato rytiniame kampe yra įėjimas į Vilniaus universiteto administraciją ir biblioteką.

1 aukštas: Pranciškaus Smuglevičiaus salė

Nuo XVI a. antrosios pusės Pranciškaus Smuglevičiaus salėje veikė jėzuitų vienuolyno refektorijus (valgomasis). Savo architektūrinės formos salė įgavo XVII a. antroje pusėje. Jos išliko nepakitusios iki mūsų dienų. Dar ir šiandien lankytojai gali išvysti salėje XVII a. pradžiai būdingus cilindrinus skliautus.

1773 m. uždarius Jėzuitų ordiną ir salę paskyrus bibliotekai bei viešosioms paskaitoms, VU Tapybos katedros vedėjas, prof. P. Smuglevičius (1745–1807) 1802 m. ėmėsi ją naujai dekoruoti. Per dvejus metus, laisvu nuo paskaitų laiku, su padėjėju ir brolio Antano pagalba, profesorius sukūrė išpūdingą klasicistinio stiliaus salės interjerą. Matydamas unikalią šios salės tapybą, Rusijos imperatorius Aleksandras I apdovanojo P. Smuglevičių išskirtiniu aukso žiedu su brangakmeniu. 1804 metų rugsėjo 15 dieną čia įvyko iškilmingas Imperatoriškojo Vilniaus universiteto mokslo metų atidarymo posėdis.

XIX a. viduryje šioje patalpoje įsikūrė Senienų muziejus. Tai pirmasis viešas muziejus Lietuvoje, kurio pagrindu kūrėsi Lietuvos nacionalinis muziejus. Vėliau salėje įsikūrė Vilniaus viešoji biblioteka. Iš šių laikų mūsų dienas pasiekė XIX a. antros pusės baldai, specialiai sukurti P. Smuglevičiaus salės interjerui.

Šiandien P. Smuglevičiaus salė – reprezentacinė, joje nuolat veikia parodos, vedamos ekskursijos ir organizuojami renginiai.

Keletas šioje salėje pristatomų eksponatų:

- **Mikalojaus Koperniko „De revolutionibus orbium coelestium“.** Nürnberg, 1543

Žymiausio lenkų astronomo, heliocentrinės Saulės sistemos kūrėjo Mikalojaus Koperniko (1473–1543) veikalo „Apie dangaus sferų sukimąsi“ pirmoji laida. Šiame veikale pagrindžiama heliocentrinės Saulės sistemos teorija. Pagal tuo metu vyravusią teoriją – Žemė buvo Visatos centras, apie kurį sukosi Saulė ir Visata. M. Kopernikas iškėlė mintį, kad pasaulio centras yra Saulė, aplink kurią taisyklingais apskritimais viena kryptimi ir pastoviu greičiu skrieja visos planetos.

- **Kazimiero Semenavičiaus „Artis magnae artilleriae pars prima“.**

Amsterdam, 1650

Vilniaus universiteto auklėtinis, inžinierius Kazimieras Semenavičius (apie 1600–po 1651) savo veikale „Didysis artilerijos menas“ pirmą kartą iškėlė daugiapakopės raketos ir raketinės artilerijos idėją, pateikė daugiapakopės raketos brėžinių. Rašydamas apie artileriją ir kitus ginklus nepropagavo karo, o laikė jį didžiausia žmonijos nelaime. Knyga greitai susilaukė pripažinimo, buvo išversta į prancūzų, vokiečių, anglų, olandų, danų, lenkų kalbas.

Svarbu yra tai, kad K. Semenavičius aprašymuose viską grindė matematiniais skaičiavimais ir fizikos dėsniais. Veikale pirmą kartą apibendrinti karybos pasiekimai, aprašyti artilerijos technikos ir sprogmenų technologijos patobulinimai, kuriuos mėginta pagrįsti fizikos dėsniais ir matematiniais skaičiavimais, taip pat aprašytos raketų savybės, jų konstrukcijų ypatumai.

- **Martyno Mažvydo „Catechismusa prasty szadei...“.** Karaliaučius, 1547

Būtent VU bibliotekoje yra saugoma pirmoji spausdinta knyga lietuvių kalba – M. Mažvydo (1510–1563) „Katekizmas“. Pasaulyje yra žinomi tik du šios nepaprastai reikšmingos mūsų raštijai knygos egzemplioriai. Vienas jų saugomas Vilniaus universiteto, o kitas – Torunės (Lenkija) universiteto bibliotekoje. Manoma, kad iš viso galėjo būti išspausdinta apie 200 šios knygos egzempliorių. Vilniaus universiteto bibliotekos turimas egzempliorius buvo gautas mainais 1957 metais iš Odesos (Ukraina) bibliotekos. Su M. Mažvydo „Katekizmu“ prasidėjo naujas etapas lietuvių kalbos istorijoje – ėmė kurtis ir plėtotis lietuvių rašytinė literatūrinė kalba.

Skaitmeninė knygos versija:

https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/islandora/object/atmintis:VUB01_000408215/-

[/%20%20CATECHISMVSA%20nullPRAstynullSzadeinull:nullMakslasnulskaitimanullraschtanullyrnullgiesm%20enull%20%200delnullkriksczianistesnullbeinulldelnullberneliunulljaununullnauieynull%20sugullditas#I](#)

2 aukštas: Filologijos skaitykla

Antrame aukšte, virš Pranciškaus Smuglevičiaus salės, veikė jėzuitų biblioteka. Bibliotekos pagrindą sudarė Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto (1520–1572) bei Vilniaus vyskupo sufragano Georgijaus Albinijaus (apie 1510–1570) rinkiniai. Žygimanto Augusto bibliotekoje buvo surinkti geriausi XVI a. išleisti antiklos klasikų veikalai, kelionių aprašymai, istorijos knygos, kronikos, gamtos mokslų, teisės, karvedybos, medicinos literatūra. Kaip ir pirmojo aukšto salėje, čia išlikę būdingi XVII a. skliautai. Rytinėje sienoje restauruotas XVIII a. freskos fragmentas – nutapytas langas, menantis jėzuitų laikus, ir tapybos fragmentas galinėje sienoje. Spėjama, kad tai būta židinio dekoracijos.

Uždarius universitetą, 1855–1865 m., salė priklausė Vilniaus Senienų muziejui, o XIX a. pab. atiteko Vilniaus viešajai bibliotekai. Čia buvo bibliotekos gamtos skyriaus ekspozicija. 1919 m. salė buvo

gražinta universiteto bibliotekai. Jėzuitų laikus šiandien primena renesansinė salės erdvė ir freskos fragmentas salės dešinėje. Šiandien šioje salėje veikia Filologijos skaitykla.

Profesorių skaitykla

Salė statyta XVII a., vienu metu su refektorijumi (valgomuoju) ir akademijos biblioteka. Šioje erdvėje buvo įrengti jėzuitų gyvenamieji kambariai.

Praėjus keleriems metams po statybų antrojo aukšto salės skliautai neišlaikė trečiojo aukšto mūro svorio ir pradėjo skilti. Todėl vietoje mūro sienų buvo sukonstruotos medinės ir stiklo pertvaros su koridoriumi per vidurį, iš abiejų pusių įrengti kambariai. Koridorius ilgai vadintas „Stiklo gatvele“.

XVIII a. pabaigoje nutarta šiose patalpose įrengti skaityklą. Dabar čia mokosi ir dirba Vilniaus universiteto mokslininkai ir doktorantai.

3 aukštas: Joachimo Lelevelio salė

XVII a. pabaigoje šioje salėje buvo įrengta privati jėzuitų koplyčia. Po Jėzuitų ordino uždarymo, apie 1780 m., patalpas pritaikant fizikos kabinetui, koplyčia buvo padalyta į du aukštus. XIX a. pradžioje čia įsikūrė universiteto Tapybos katedros piešimo studija, kurioje dirbo dailininkas Jonas Rustemas (1762–1835). 1920 m. salė atiteko universiteto bibliotekai.

1930 m. dailininkas-restauratorius Jurgis Hopenas (1891–1969) restauravo sieninę tapybą paryškindamas sunkiojo baroko stilių. Salėje išliko ir keli XVIII a. viduryje sukurtų freskų fragmentai.

Žymaus istoriko Joachimo Lelevelio (1786–1861) vardu salė pavadinta 1930 m., kai vykdant paskutinę profesoriaus valią, į ją buvo perkelta gausi jo knygų ir atlasų kolekcija.

Martyno Počobuto butas

Trečiajame aukšte, pietinėje koridoriaus pusėje – buvęs universiteto rektoriaus, astronomo Martyno Počobuto (1728–1810) kabinetas-butai. Daugiau negu 40 metų jis vadovavo Vilniaus universiteto observatorijai, o 18-ai metų jam buvo patikėtas VU rektoriaus postas. Šiandien šiose patalpose įsikūrusi VU bibliotekos direkcija.

Patalpų sienas puošia tapyba, vaizduojanti astronominius prietaisus, apsuptus stilizuoto augalinio ornamento elementų. Lubų skliautuose atidengtos XVIII a. freskos, vaizduojančios Tauro bei kitus žvaigždynus. M. Počobutas atkreipė dėmesį į keletą mažai tyrinėtų žvaigždžių ir įvardijo jas kaip naują žvaigždyną. Šis žvaigždynas buvo pavadintas „Karališkuoju Tauru“, o vėliau – „Poniatovskio Tauru“. Šis žvaigždynas buvo nutapytas karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio (1676–1762) garbei.

Baltoji salė

Baltoji salė – senosios observatorijos dalis. Čia nuo 1753 m. buvo įsikūrusi ketvirtoji Europoje akademinė astronomijos observatorija. Projekto autorius ir statytojas – Lietuvos architektas, astronomas, VU profesorius Tomas Žebrauskas (1714–1758). Statybai 200 000 lenkiškų auksinių paaukojusi Elžbieta Oginskaitė-Puzinienė (1700–1768) yra laikoma observatorijos mecenate.

Observatoriją sudarė Baltoji salė, Mažoji salė, du keturkampiai triaukščiai bokštai ir atvira stebėjimų terasa. Salės lubose įrengta ovalinė anga jungia ją su mažesne sale, kuri yra tarsi Baltosios salės tąsa.

Salės, į kurią vedė sraigtiniai laiptai, grindys išklotos akmeninėmis smiltainio plokštėmis.

Siaurais laipteliais galima pakilti į išlikusį vieną iš dviejų Observatorijos bokštų, pasidairyti iš viršaus po universiteto rūmus, kiemelius ir Vilniaus senamiestį iš viršaus.

Ypatinga Baltosios salės puošmena – vakarinės sienos durų portalas. Frize pavaizduoti keturi Zodiako ženklai – Avinas, Vėžys, Svarstyklės ir Ožiaragis – keturių metų laikų simboliai. Virš jų – gipsinis medalionas

su karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio (1676–1762) portretu. Virš frontono – deivės Dianos alegorinė figūra, laikanti fundatorės E. Oginskaitės-Puzinienės portretą, ir Uranija su žvaigždžių vainiku rankoje. Šis portalas – vienas pirmųjų Vilniaus ankstyvojo klasicizmo pavyzdžių. Durų portalo Baltojoje salėje architektas – Karlas Spampanis (1740–1783). 1876 m. observatorijai stipriai nukentėjus nuo gaisro, 1883 m. ji buvo uždaryta.

Salė restauruota 1995–1997 m. Dabar salė priklauso Vilniaus universiteto bibliotekai, čia veikia skaitykla. Salėje eksponuojami senieji istoriniai astronomijos prietaisai, gaubliai, nuolat rengiamos parodos ir renginiai. Ją taip pat puošia daugybė garsių, su universitetu vienokių ar kitokių ryšių turėjusių žmonių portretų.

Orientalistikos skaitykla

Dabartinė Orientalistikos skaitykla – tai anksčiau buvęs astronomijos observatorijos instrumentynas, kuriame laikyti įvairūs astronominiai prietaisai. Iki mūsų laikų tokių prietaisų išliko nedaug: pasažinis kvadrantas, pagamintas Džesio Ramzdno (1735–1800) Londone XVIII a. viduryje, XVIII a. veidrodinis teleskopas, pagamintas iš žalvario ir medžio, fotometras, pagamintas vokiečio Frydricho Magnuso Šverdo (1792–1871) 1868 m., XIX a. vokiečių gamintojo Frydricho M. E. Šotės sukurtas planetariumas, XIX a. dangaus gaublys su spalvotu žvaigždėlapio ir kiti. Šiuo metu vis šie objektai yra eksponuojami universiteto bibliotekos Baltojoje salėje kartu su dviem porom XVII ir XVIII a. žemės ir dangaus gaublių.

Jurgio Lebedžio kambarys

1985 m. kambarys pavadintas Vilniaus universiteto profesoriaus, lietuvių literatūros istoriko Jurgio Lebedžio vardu (1913–1970). Jame yra asmeninis profesoriaus darbo stalas ir kėdė. Taip pat šiame kambaryje išlikusios vienintelės XIX a. pabaigos metalinės langinės. Kadaisė tokios langinės puošė visus dabartinio Lituaniistikos koridoriaus langus.

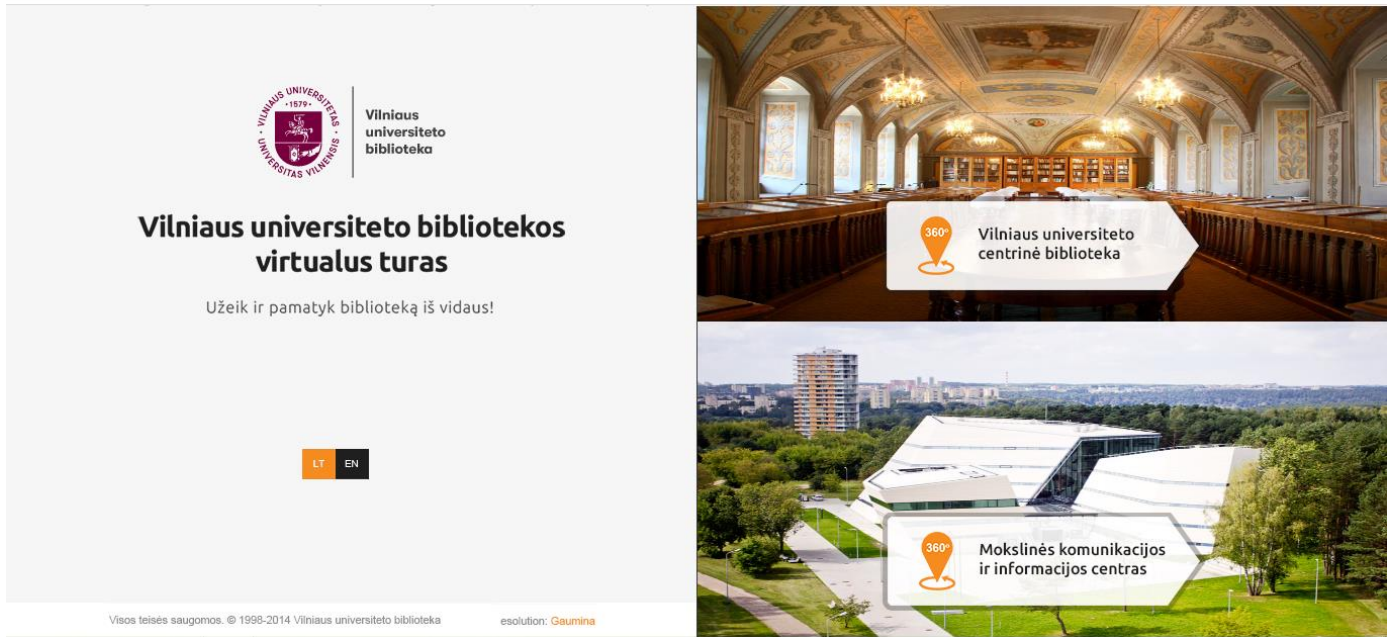
Skaitmeninimo skyrius

Vilniaus universiteto bibliotekos Skaitmeninimo skyrius – tai vieta, kur materialus dokumentas ar trimatis objektas tampa skaitmeniniu. Čia modernia įranga skenuojami arba fotografuojami seni ir reti, unikalūs ir vertingi dokumentai, muziejų eksponatai. Šiame skyriuje vartotojams iš viso pasaulio tiesiog namuose, savame kompiuteryje, virtualiai, bet kuriuo paros metu suteikiama galimybė vartyti pirmąją spausdintą lietuvišką knygą, tyrinėti senosius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapius, peržiūrėti unikalias Vilniaus fotografijas. Skyriuje dirba profesionalūs fotografai, skenuotojai, vaizdo redaktoriai, informacinių sistemų specialistai.

Knygų įrišimo patalpa

Vilniaus universiteto bibliotekos Restauravimo skyrius yra seniausias iš visų Lietuvos bibliotekose esančių restauravimo skyrių. Jame restauruojami unikalūs rankraščiai ir reti dokumentai, kurie turi būti išsaugoti ateities kartoms. Toks atsakingas darbas reikalauja labai aukštos restauratorių kvalifikacijos, įvairių cheminių ir mikrobiologinių tyrimų, geros techninės bazės.

VU biblioteka – atvira visiems: universiteto bendruomenei, Vilniaus miesto ar visos Lietuvos gyventojams, užsienio svečiams. Biblioteka daugelį metų yra įtraukiama į garbingiausių Lietuvos Respublikos svečių vizitų dienotvarkę. Joje lankėsi Europos karališkųjų šeimų atstovai, popiežius Jonas Paulius II, Tibeto dvasinis vadovas Dalai Lama ir daugelis kitų.

Dabar biblioteką dar lengviau aplankyti pasinaudojant šiuolaikinėmis technologijomis. Kviečiame ir jus pasivaikščioti virtualiai: https://turas.mb.vu.lt/#!startscene=apzvalga_is_bibliotekos_kiemo

Parengė lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja
Oksana Aleknavičius